

ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

**Ж. Е. ВОРОШИЛОВТУҢ ЧАА ЧЫЛДА
ЧУГААЗЫ**

ОБЛАСТЫН ШКОЛАЛАРЫНЫН АМЫДЫРАЛЫНДАН

ашкынын эки үлегери

Төрөөн чуртунга бердиген, күш-ажылга ынакшылдыг, эрес-лүдм, эртем-билигилг салгачкыларын кижинини, белегээр талазы-биле башкы кижиниң хүлээлгези айдарыг чаагай болгаш харымсалгалыг.

Ындыг хүлээлгени Барыш-Хемчик районун Эрги-Бардыкта чеди чыл школаның башкысы Н. Келик-Сенги кызымхай күсүдүн, бодунг хүндүгүг сорулгазынга төлөткөн чөргүтүп турар.

Эш Келик-Сенгиниң ууртун турары чедиги класс 18 кижин составтыг. Башкының кызымаа чүтүлдүг, мергежилгиг ажилының түнелгиде ол класска М. Эрес-оол, М. Бак-мыс, С. Битимней чикеттиг ады өөреникчилер үргүзүп-ле 5—5 демдектерлиг өөренип турарлар. Ол ышкаш чедиги классчыларынң нинти өөредилгези сөөлүг үдө улам аяккаш, 4—5 демдектерлиг өөреникчилеринң саны көвүдөп турар. Оон өөреникчилеринң сагылга-чуруму база эки.

Башкының организатчы ажилының түнелгиде чеди классчылар 1957 чылда «Сылдысчиган» болгаш «Чаз амыдырал» солундарын шунтузу чагылып алганнар.

Чедиги классчы өөреникчилери нинти школага бирги черин алыр дээн демисейип турарлар. Чеди классчыларынң ол демиселин эш Келик-Сенги мергежилгиг бартап турар.

Эш Келик-Сенги чүдө башкылар ажилынга шудургу эвес, харын база хөй-нигитиниң ажилынга идеякелгилг кырып, бодунг үлегерин өөреникчилеринге көргүзүп келген. Кыдээ ажал-агынын чугула кампанияларынң үзүндө колхозтун хөвү бригадаларына дөзүгүзүрүн ылып берип, агитхуудустарын үндүреринге дузалажып турар. Ол ышкаш колхозчулар ортузунга агитас-массалыг азын ийкейлиг чөргүдүп келген.

Башкы кижиниң көзү-шынарын, ажал-хүлээлгезин эки өлөткөн, эш Келик-Сенги школаның болгаш колхозчуларынң хүндүлгезин чаалап ап турар.

Н. СЕРИН.

Ада-иелер-биле харылзааны кылынадыр

Эржи районунң Нарында чеди чыл школаның адыгы, чедиги классчыларын өөренип турарларын ада-иелер хуузынга школа-биле ада-иелеринң харылзаанын экижиде чугулап айткан. Школада төрөдөр комитети сула ажадып турарын болгаш эштер Донгун, Тере-Бижик, Мер-Сегбе, Лайка олар боттарынын дунгарын өөредилгезинче четпес кичиней салып турары-биле оларын ууртарга багай өөренип турарын хуулаагы шүгүмчүлгезин.

Башкыларынң кластан дашкар ажилынын четпезин эштер Дучун, Дакын олар шүгүмчүлгезин.

Ада-иелеринг хууларын доктаамап чымылар, комсомол, пионер организацияларынң ажилын экижидер, кино көөргүн коллективтиг болдулар чикеттиг саналарын хуулаагы кырыкчылары үндүргөн.

Н. КУРЗАТ.

Кичээнгеини—эге школаларже

Чамык школаларын эге классчыларын өөредилге-кижизилгиг ажилче четпес кичээнге салып турар. Оон уламандан дөргү классчылар бешки класска баргаш, өөренип шыдавайн бээр таварылгалар Кы-Хем районда бар. Ичинде, Федоровкада болгаш Зубовкада тыва эге школаларын дөргү классчыларын доосканар бешки класска өөренип кылдыр белегденгезин көргүсөөнөр.

Ол школаларын Сарыг-Септиг ортумак школаның башкылар чөвүлгезин чыгыска далай тыва далай эң-не бөдүн сестерин бешин шын бижип, адап шыдавас болуп турар.

Ычанганг Сарыг-Септиг ортумак школаның башкылар чөвүлгезин шунтиривин боттар эң кошмак өөреникчилерин дөргү класска катап шыкчылар ууртга таварышкан.

Ычанганг эге школаларга өөредилгени экижидериниң талазы-биле шунтиривинг кемчег алаа чөгүр.

Е. МОНГУШ.

Чурунта: Турааның ортумак школаның интернаттың санитар комиссиязының өрөө хынап турары.

Фото А. Смагинини.

Көдээ школаның амыдыралында улуг болуушкун

Эржи районунң Бай-Дагда чеди чыл школаның тургустунганын бээр он беш чыл болганын «Чаз орук» колхозтун кижигүннери, школаның башкылары, өөреникчилери демекчеп эрттирген.

Школаның 15 чыл оюнга холбаштырган хуулаагы школа директору эш Н. Бунчун школаның хөгжүлгезин тодартып турар. Ол школа 1941 чылда бир башкыны, 23 өөреникчилер, чыгыс өрөөн бичиги башкынын турган.

Ам үдө ында 23 дэди болгаш ортумак артемын башкыларын болгаш 190 ажал өөреникчилерин чеди чыл школаны ажаллап турар. Он беш чылдар мурунда школаның чылда чарыгалары 4 муң ажал турган болза, бо өөредилге чынында школаның сметасы 922 муң ажал рубль кылдыр өскөн. Школа тургустуну келгенден бээр 4-кү классы 300 ажал, 7-ги классы 110 ажал кижин дозуп үнгөн. Ол школага өөренип тургандарын боттарынын өөредилгезин он ында эске черлерде үргүзүп турарлар болгаш чер-черде чедишкенин ажаллап турарлар хөй. Чижээ, С. Бадаа (СЭМ-нин Тогу райкомунун секретары), Чамык (облсудта), Чараш-оол (областык совнарп-школаның дынамыч), Т. Болат (Кы-

зындын педагогика институтунун студенти), Олча Дарымаа (Брасноярск-де эми институтунун студенти) болгаш эскерлер-даа. Ол школаны өөреникчилери турган Артаев болгаш Кымаа ам ол-ла школада эге класстар башкылары, Хандымаа — колхозтун мурнакчы саанчызы болуп турар.

Школаның башкылар коллективин өөредилге-кижизилгиг ажалы СЭМ-нин XX съездинин шунтирлеринге дүшүр экижидер дээн кызымак ажаллап турар.

Бо чылын өөреникчилерин күжү-биле улуг спорт шөвүн кылдып алганнар. Келер 1957—1958 өөредилге чынында 160 олууттук школа башкыны ажаллап кырып. Школа ам өөредилге мастерскалы болуп турар.

Ол школаны өөреникчилерин турган, ам колхозтун мурнакчы хойжуу эш Дамба-Сюрюк хуулаагы чугаазын мында деп дооскан:

— Совет школаның менээ эртем-билиглерин бергенге өөреникчилер ийергелер тур мен. Бо «Чаз орук» колхозтун организастыгынан эгелээш, ам он бир чылдарын дүргүзүндө колхозтун дээр хойжуу болуп ажаллап келдим.

Интернатка „ажык экижиктерниң хүнү“

Сут-Хөл районунң методизм эш Г. И. Роговунң инициативасы-биле Сут-Хөлдүн ортумак школаның «ажык экижиктерниң хүнү» организастаан. Интернаттарын ажалынын дүргүлгезин солгун сорулга-биле районгү боттун интернаттарын эргелекчилери, районгү болгаш школаларын ажалдакчылары кырышкан.

Адаа келгенер Сут-Асынын интернаттын амыдыралы-биле болгаш ажал чорудулазы-биле танышкан, бодунг хонуктун дүргүзүндө интернатка чурттап

турар уругларын эртен турарындан кезе удурунга чедир канчаар ажаллап, чурттап турарын олар боттары хайгаарал көргөннөр.

Интернаттар эргелекчилери Сут-Асынын ортумак школаның интернаттын амыдыралын тодартып танышар сорулга-биле ол интернаттын эргелекчилер эш Тутачиковтун болгаш кижизилгиги башкыларын чартык чылдагы ажалынын планнарын-биле танышканнар.

Интернаттын ажалчыларынң дизиинг

Ам хонуну 5400 ажал башка чедир өстүрүм.

Оон ындай школаның байырлыгына холбаштырган байырыг хуулаагы районгү партия, хөй-нигити организацияларын болгаш эске-даа черлеринг төлөө-декчилери байыр чедирип чүе чугаалааннар.

СЭМ райком 100 ажал рубльдин, облоно 1500 рубльдин ажал-бүрү номнарын, колхоз баштаар чери бир атыт школага белекке бергенин школалар болгаш башкылар улуг өөреникчилер байырлап хүдээп алган.

Он беш чыл оюнг байырлыгы таварыштыр школаның адынга областын районнарындан, чурттуң хөй-хөй хоорайларындан, школаны өөреникчилери болуп турган, ам чер-черде ажаллап, өөренип турарлар хөй-хөй байырыг чагаа, телеграммалар келген.

Ол келген чагаа, телеграммаларда өөреникчилерин болгаш башкыларын өөредилгеге улуг чедишкенин болгаш чурттуң кыйгырып турар. Школаны башкылар болгаш өөреникчилери ол ийдеги херек кырынга шымыдарынче бүгү күн салып хүлээлгезин.

Боттар эш Тутачиков интернатка кижизилгиге болгаш ажал-агы ажалларын канчаар организастаанын болгаш чедишкенин канчап чедип алганын оларга чугулап берген. Түнелгиде интернаттар эргелекчилерин семинар-чөвүлгез хуулаагы кылган. Интернаттарга ажалды канчаар экижидеринг талазы-биле интернат эргелекчилери боттарынын санал-оалын солгунаннар.

Г. КУЗЬМИНА.

Партия хуралында

Чааза хоорайнын ийи ортумак школаларында өөредилге-кижизилгиг ажалдык байдалын дугайын ол школаларын партия эге организацияларын ажал хуулаагы чугаалашкан. Ол хуулаагы школаларын ажалында эки талазын демекчепишкан, улуг четпестер барын ийерген.

№ 1 болгаш № 2 школаларын ажал чүе метр-ле хирелде, ол школалар боттарынын ажалын дүргүлгезин солгунайп турар. № 1 школада ажалдык планнашкыны, класс ууртучуларын, методтар секцияларын, боттун ууртучуларын планнарын эки тургустунган болгаш ол планнада айттынган кемчегер чөгүр хуулаагында күсүтенип турар. А № 2 школада бо талазы-биле ажал кошмак. Ажал планы бар-даа болза, чамык айттырлар кирбейн турар. Чамык класстарын ууртучулары ажал планы чок турган. Ол школаның 7-ги классын ууртучу башкы партия организациязынң негелдиз-биле мындыг планын тургустан:

1) Дөзүрнйларын ажалын күшөлдирер; класс хуулаагы чөгүр.

2) Островскийн хүнү эрттирер. «Бистин школа» деп номну чугаалажыр.

3) Төрөдөр-биле ажал. Оларын чаазаар.

Бо дээрте чөгөгүч «план-дыр». Ындыг план өөредилге-кижизилгиг ажалды экижидеринг кандыг-даа хүдээ бербес.

Бо чорук № 2 школаны директорунг талазындан негелдиз чегезин херечилеп турар.

Кайы-даа школаларын директорлар, өөредилге эргелекчилери уурттарга эвеш олуржуп турарын хуулаагы эвеш деп демекчеп. Школаларда боттунер ажалдарын, өөреникчилер организацияларын, төрөдөр комитеттерин ажал чегес.

Политтехник өөредилгени боттандырынга херекээр материалды суур ам-даа четпес тургустунган. Ылангы кыдээ ажал-агы практикаш, машина өөренип болгаш электротехника чөгүр негелде боттар эрттир турар. Школаларын ажалында четпестерин чайлаарын ажаларын, өөредилге-кижизилгиг ажалды экижидеринг орутарын хуулаагы айткан.

Д. САТ.

З. ПУШКИНА.

Сагылга-чуруму быжыглаар

Школаларын өөредилгени болгаш кижизилгиги шын организастаанын, оларын сагылга-чуруму быжыглаарын школаның-даа, ада-иелеринг-даа харымсалгазы бир демей болур. Манаа өөреникчилерин эки тургустан хун чуруму, өөреникчилер чыгыс аай негелде улуг уурт-дуулажыр.

Ындыг түрүж бо негелдери Бай-Тайга районун чамык школаларында четпес күсүдүп турар. Ындыг школаларын өөреникчилерин хун чуруму барымдаалайып, хүдээ-даа, орай кезе-даа хөй-нигитинг черлерин кезип чоруттар хайы хөй. Оон уламандан тапкылар, арага-лаар болгаш ооразар чоруттар өөреникчилерин аразында хааа эвеш болуп турар.

Молотов атыг колхозта школаны өөреникчилери Донгак Маска, Салчак Сандар-оол, Хертек, Иргит олар боттарынын башкыларын башкыларын ооразан. Төзлү школанын өөреникчилери Шантар-оол, Кара-оол, Доржу олар магазын, столова ооразар чоруттарын кылганнар. Салчак Очур-оол, Салчак Декабрь олар боттарынын өөрүн эвеш-лөдөп алгаш, районгү төп магазинин ийи ууаа ооразан тургустаннар.

Бо чикетер болза, школалар политик-кижизилгиг ажал экижидер четпес тургустунганын херечилеп турар.

Мындыг чоруттарын болдурбас төлөөдө, партия, совет, комсомол организациялары, школалар ууртучулары, төрөдөр комитети, чере бүтү хөй-нигити чыгыс дем-беле шунтиривинг кемчегерин амыры негетинип турар.

Оон агында школаларын күдүмчуга болгаш хөй-нигити черлеринг боттарын канчаар ап чорутурун дугайын да область Советинг күсүсчиги комитетинин шунтиривин шутт күсүдүривин хандыра-биле херечилеп, школаларга кижизилгиг ажалды үндөшн-биле экижидер херек.

Н. ЧУЛДУМ.

Эге школа—нигити өөредилгениң үндөзүн

Амыдырал эргелек чугула билиглерин болгаш мергежилдерин үндөшн эге школага шунтиривин ууртуп. А ол билиглер болгаш мергежилдер ортумак школаны болгаш дэди өөредилге черин доосарынга, амыдыралга улуу-биле дузалаар. Эге школага ажалын шын шунтиривинг ажалыг башкылар улуг ролю ойнаарлар. Эге школага өөредилге-кижизилгиг ажалды чөгүр денгелге тургузар болза, адаа багай өөредилгелг школалар турбас ууртуп. Эге класстарга эки өөренип чачкылаан уруглар үстүкү класстарга бааа эки өөренирлер. Область школаларын практиказы болза ону амыдырал кырынга көргүзүп турар.

Ычанга-даа эге школаларын өөредилге-кижизилгиг ажалында далай хөй четпестер бар. Ол болза, чыгыс аай педагогика негелдери чамык башкыларын четпес күсүдүн, херек ырында бага боттандырын турарында, школага өөредилгениң кол хөвүн — уруктун шырамын чыгышкандан болуп турар.

Уруктарга тодартып, шын билиглерин бээр чаа материалды урукта тода билиглерин таймырларын улуг уурт-дуулажыр. Урукка өөредир болгаш айттар дүргүлгезин ажалдыр болгаш билиг алырчыне чок болуп айттып турар чикеттерин, оонаа-а-а-а, амыдырал фактыларын башкы кижин баш бурунгаар шылып, көргүзүп херекселерин белекчеп алыр.

Эге школага урукта таймырларын айттыр, хары-биле додалдыр. Бо үстүдө кол негелдери күсүдүн, өөреникчилерге быжыг билиглерин берип турар башкыларын саны чыл тууду-на школаларга өлүп турар. С. Ш. Дүвөж (Шаган-Арыгын ортумак школаны), С. Чылбак (Базыл-Мажалыктын ортумак школаны), Бирбү (Чаазаан ортумак школаны) дээн ышкаш мергежилгиг башкыларын аттарын областа сурагыт.

Дүргүлгезин башкылар урук үзүндө ажал-бүрү мергежилдерге улуг кичээ-

гей салып турарлар. Эки шалып тургустан мергежилдерин ажалында урукта таймырларын билиглерин ханым-биле быжыглаткан болгаш шунтиривин. Мергежилдерин канчаалдыр шын шалып тургустан уруктун чедишкенин улуу-биле хамааржыр.

Урукка бот оонаалгын ажалы база-ла улуг. Чүдө дээр, хөй-хөй дөзүлгезин болгаш күдүмчигерингезингезин өөреникчилер боттарын күсүдүривинг херектиг үени урукка тусалылар херек.

Мурнакчы башкыларын дүргүлгезин ажал алырга, урукту эки эрттиривинг адаа белекчелгиг улуг ханымчалыгын көргүзүп турар. Чижээ, Сарыг-Булуң школаның 4-кү классын башкыны эш Барыс ателеп башкылар чоруту-даа болза уруктар бөрүлгезин эки белекчелгиг турар. Төрөөн дымдыг номчулга уруктуга С. Сарыг-оолдун «Саны-Мөгө» деп шүдүлгезин кыска идеялиг утказын чогаалчынын чурттап өрттүп келгени оруктары-биле шын холбаштырып, өөреникчилерге билигтер кылдыр таймырлап шыдаан. Революция мурундагы эртем амыдырал чугулап турга амыг үдө колхозчуларын чаагай амыдырал база-ла эки таймырлааган. «Таргит» дээн ышкаш, үениң өрттөнгөндө амыг шагда биликчес апарган сестерин сабырага бижеш чугаалаан.

Шак ыдыг баштайгы чедишкенин ажалы башкыларга эштер Т. Орусбай (Тоора-Хеминг ортумак школаны), Б. Самда (Бай-Тайга районун Мугур-Асында чеди чыл школаны) болгаш эскерлер-даа хамааржыр.

Уруктарын белек денгелге эрттиривин турар башкыларын мурнакчы дүргүлгезин четпес негелдери, ону анык башкыларын ажалыгачылыг кырып турары — үлүс өөредилге органында, школаларда ажалдык четпестерин бирөөн болуп турарын демекчеп эргелек.

Оон туржук, сөөлүг чылдарда чеди чыл

болгаш ортумак школалар ууртучулары база улуг өөредилге органынын ажалдыкчылары эге школага чөгүр кичээнге салбайн турар. Эге кластарже кичээнге салбайн тургандар Эржи районгү Бай-Дагда чеди чыл школанын ууртучулары (эштер Бунчун биле Авилова) 1-ги класска төрөөн дил программаны 30 шак, а саныны—29 шак ооздап турарын белин билбөөнөр. А ол-ла районгун Нарын-да чеди чыл школанын директору эш Молотов 1-ги класс башкыны эш Кожуну район тавтыра 2—3 хонук шунтиде өөредилге номнарын салып амыры-биле чорудушкан, оон орунга интернат эргелекчилер эш Юрсагы томулал турган. Херек ырында хынал көрөгө, ол 1-ги классын өөреникчилерин кыдыраштырынын эдилели багай, а башкы хынавайн турганы ийерген.

Өөреникчилерин билигини шынарын, башкыларын ажалын шак мындыг школа ууртучулары канчап үнелеп тодардырып?

Оон аныда, амыгаа чедир дык хөй башкылар башкылаашкынын шынарыг жуу денгелге чорутуп, өөреникчилер-биле кижизилгиге ажалын бау барымдаалап эрттиривин, оларга чөгүр билиглерин бербейн турарлар.

Бо бүтүндү чыдааганы чүдө? Бирөөдө, дык хөй башкыларын башкы шыны амыдыралдык айттырларын канчап чорутуп, өөреникчилерге сонугулаачыг эвеш болуп турарында. Чижээ, Тес-Хем районун Чыргалаңды чеди чыл школанын 3-кү классына арифметика белекчелгиг башкыны боттунг чөвүлгезин түнелгиде поэзиянын шакта дүгени 1600 км чедип турганы «айтамчык». Чамыкта чадап кижиниң дүргөт машинамы-биле денгелге бээр суг таварыштар өөреникчилерин сонугуларды белинч! Уруктарга херекчелгиге чөгүр чоруттарга херекселери бүрүк-биле ажаллашканын турары конгуч четпес.

Өөредилге сабыннар, арифметика хаар-жактары болгаш эскерлер-даа үргүзүп ажаллашканын турар. Чижээ, Эржи районун Сарыг-Булуңда ортумак школанын эге класстар башкылары арифметика хаар-жактарын ажаллашканын турганар (четип саныг хаар-жактар школада бар турда-ла).

Ийде, дык хөй башкылар (область эге школа башкыларын 451 кижин) чөгүр башкы эртемниг эвеш болуп, айттып турар эртемниг теориянын хандыр билбизинде болуп турар. Чижээ, дык хөй башкылар сагы кылдырларын кижизилгиг аттарын салчаштырып, чамдык аттарын (чижээ, «чугаагыны» «ооа биле» солуп турары ышкаш) шын эвеш ажаллап турар. Чаа-Хөл районун Ак-Дургада ортумак школанын 4 классын башкыны эш Биче-оол өөреникчилерге ооналга берген бодалганы белин (Чижээ биле Поляктын 4-кү класска бодалга номунда № 260 бодалганы) бодал чадап турган. Устүдө амы кирген болгаш чамдык эске-даа башкылар сагы болгаш боттар үзүндө бодалганын сөзүн өөреникчилерге тодартып номчуткан, оон утказын номчуга кичээлдинг методу ышкаш кылдыр, чижээ, бодалга чүндү дугайын чугаалап турарын, мында кангуч хөмчээлдин дугайында чүндү айтканын, мында кирген саннар чүндү көргүзүп турарын өөреникчилерден айттырлар турарлар. Оон укурдунда хөй-хөй өөреникчилер эге кластарга бодалгалар бодаларына эки өөренип турарлар.

Өөреникчилерге күш-ажылдык мергежилдерин быжыгларынга күш-ажыл уруктарын улуг уурт-дуулажыр. Алаа өөреникчилер саазын, нос, дой, пластелин болгаш эске-даа материалдар-биле ажаллашарлар. Билык районун Бай-Булуңда чеди чыл школанын 2 классына күш-ажыл кичээлдинг өөреникчилер шактын циферблатын кылганнар. Ол ышкаш, эске-даа көргүзүп херекселерин уруктарга-ла кылган болур. Ындыг түрүжө дык хөй школаларда күш-ажыл уруктарын чыгыс денгелде эрттир турар. Эржи районун Бай-Дагда

чеди чыл школанын 2 классын башкыны эш Н. Юрсаг күш-ажыл кичээлгиг кандыг-даа херексел болза (туткучу хире негетин аныда) келген болгаш дааранын ажалын «теория» кырынга таймал-былап турган. Төрөдөр-биле пропаганда ажалын кошмадан өөреникчилер ук уруктарга чөгүр херекселерин эске-бес чоруткан эвеш эвеш. Бай-Булуңун чеди чыл школанын 3 «а» классына (башкыны эш Б. Дюлма) күш-ажыл кичээлгиге бир хачы, бир бижеткен эске чүд-даа чок турган. Күш-ажыл уруктарын чедишкенин эрттиривинг дузалап болур методика номнары ам-даа чамдык башкыларга четпейн турар. Бо талазы-биле областын башкылар билин белиглерин институту база-ла буруулуг. Методтук дузаламчыны башкылар ол институттан хүн-бүтүдө негеп турар.

Эге школаларын башкыларын болгаш мергежил белидери эге школаларын ажалын экижидеринг ийи болур. Ындыг түрүжө, дык хөй башкылар элчиги өөредилгени багай чорутуп турарлар. Бо өөредилге чынында башкы үчүлгезин дооска чөгүр 82 кижиде чүдө 47 кижиде дооска. Доосканнарын ийинде башкылар Сендин, Чылбак, А. Сынай болгаш эскерлер-даа бар. Эш А. Сынай амы үдө Эржи районгун Берт-Дагда чеди чыл школанын чедишкенин-биле ажаллап турар.

Дык хөй эртемниг өөредилге планын чөгүр хуулаагында күсүтөй, курс боттунгаш чам чылдарга катап «олутурун», харын-даа экзамен сессияларынга шутт келбейн турарлар. Бунгурттуга башкы В. Амуртаа 1951 чылдан эгелеп башкы училгезинг элчиги кырып, чүдө 1-ги курстун каш-ла эртемниг дузалаган. Өөредилге чынында дүргүлгезин үргүзүп белекчелгиг, консультация пунктуларынга эрттиривинг консультацияларга элчиги башкыларын четпес келбейн тургустан экзаменерге белекчел кошмак болуп турар.

Эге школа эргелек чугула өөредилге номнары-биле долу хандырылганын — улуг четпестерин бирөөн. Чаарты

